LA MORTALITAT INFANTIL ALS PAÏSOS CATALANS (1900-1974). ESTUDI PREVI *

FERRAN MARTÍNEZ I NAVARRO, MANUEL V. PÉREZ I MARTÍN

L'evolució de la mortalitat infantil i d'1 a 4 anys es caracteritza per al conjunt de terres de parla catalana, per un clar descens, que si bé és global, apareix més marcat a la mortalitat postneonatal i d'1 a 4 anys. És a dir, la disminució és més acusada al grup de mortalitat on la causa exògena juga un paper fonamental.

MATERIAL I MÈTODES. — L'estudi realitzat contempla sols la informació proporcionada a partir dels «Movimientos Naturales de la Población», publicació de l'INE que conté tota la informació sobre els fenòmens vitals des de 1900 fins a 1974.

Els problemes metodològics del seu anàlisi deriven de la falta, naturalment, d'una presentació homogènia de la informació, lo que ha fet que siga necessària la seua homologació d'una manera que ens permeteixca una comparació amb l'estudi secular realitzat.

Els conceptes exposats plantegen com a primera i fonamental qüestió, la diferent concepció de nascuts vius que existeix en la legislació espanyola i la definició de la OMS basada en un criteri biològic. Sabem que per a la legislació espanyola, nascut viu es tot producte de la gestació madur, que viu més de 24 hores. Per a la OMS, nascut viu és el producte madur de la gestació que té alguna senyal de vida al moment del part.

Per tant, no sols ha estat necessari una homologació de la informació, sinó un ajustament del concepte espanyol de mortalitat legal al biològic de l'OMS, per ésser aquest darrer concepte l'utilitzat internacionalment. Així tenim (taula I) no sols els elements d'homologació internacional, sinó també els criteris metodològics utilitzats en aquest estudi, d'acord amb les classificacions de l'INE contingudes als «Movimientos Naturales de la Población».

---

* La Societat Catalana de Pediatria fa constar que aquest treball, destinat al Ier. Congrés de Pediatres de Llengua Catalana celebrat a Girona el març proppassat, no fou possible incloure'l en les publicacions del dit Congrés. Pel seu marcat interès no podia quedar inèdit.

TAULA I

Concepte	*Concepte inclòs al numerador*	*Concepte inclòs al denominador*	*Anys que hem calculat*
Natalitat legal	Nascuts vius (legislació espanyola).	Població calculada per al 1er. de juliol de l'any en curs.	1900-1929.
Natalitat biològica	Nascuts vius (leg. espanyola). Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores.	Idem.	1930-74.
Mortinatalitat	Nascuts morts.	Nascuts vius (leg. espanyola). Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores.	1930-74.
Mortalitat al voltant del part	Nascuts morts. Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores.	Fins a 1929, sols nascuts vius, després cal afegir morts al nèixer i morts a les primeres 24 h.	1900-29 (legal) 1930-74 (OMS-biològica)
Mortalitat perinatal	Nascuts morts. Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores. B43 (8a. revisió CIM, OMS). B44 (8a. revisió CIM, OMS)	Nascuts vius. Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores.	1968-74.
Mortalitat neonatal	Morts de menys d'1 mes. Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores.	Idem.	1900-02. 1941-74.
Mortalitat postneonatal	Morts d'1 a 11 mesos.	Idem.	1941-74.
Mortalitat infantil legal	Morts de menys d'1 any.	Nascuts vius.	1900-29.
Mortalitat infantil biològ.	Morts de menys d'1 any. Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores.	Nascuts vius. Morts al nèixer. Morts a les 1res. 24 hores.	1930-74.
Mortalitat d'1 a 4 anys	Morts d'1 a 4 anys.	Població d'1 a 4 anys (càlcul intercesal per interpolació geomètrica).	1900-74.

FONT: Elaboració pròpia.

L'anàlisi s'ha realitzat, a partir de les dades provincials, i es presenta per països.

DESCRIPCIÓ. — La mortalitat infantil (gràfic 1) es caracteritza per la presentació d'una tendència decreixent, intercalada per períodes d'estabilització i una situació de sobre-mortalitat (1936-1942). A la disminució acusada dels primers anys del segle (1900-1908), segueix una

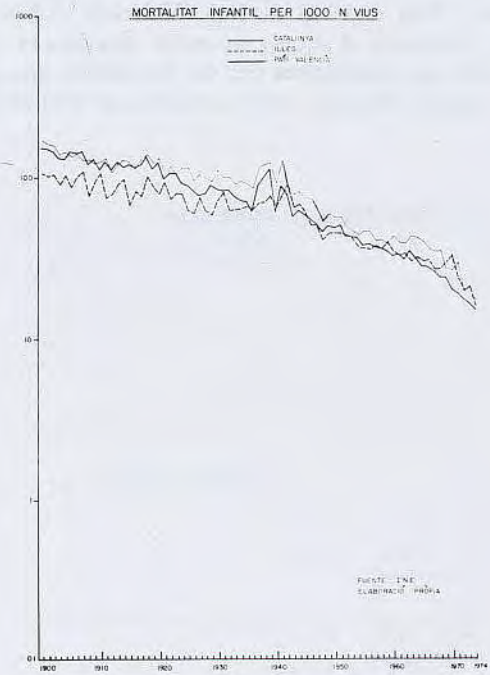

fase estabilitzada que arriba fins a 1920, exceptuant el període de 1918, a partir d'aquest moment, coincidint amb un fort procés d'industrialització i d'immigració, s'observa una disminució que és molt acusada a Catalunya, on les transformacions econòmiques són més importants, mentre que al País Valencià i a les Illes el fenomen regressiu és menys acusat. Aquesta tendència decreixent és interrompuda per la guerra civil i la postguerra, fins a l'any 1942, presentant a partir d'aquest moment una acusada tendència decreixent, que si bé a Catalunya i a les Illes es manté, al País Valencià s'observa una detenció que va des de 1957 fins a 1965. El darrer període es caracteritza per una acceleració del procés regressiu.

L'estudi biomètric de la mortalitat infantil ens permetrà conèixer la dinàmica que ha seguit cadascun dels seus diferents components, en funció de la dialèctica dels seus agents etiològics.

Així tenim que la mortinatalitat presenta un comportament de tipus ondulatori (gràfic 2). La mortalitat al voltant del part (gràfic 3), és a dir aquella que no podem rigurosament considerar, com mortinatalitat ni perinatalitat, presenta una diversitat en la seua evolució. En efecte, a Catalunya està estabilitzada fins a l'any 1935, tornant a estabilitzar-se des de 1940 fins a 1962, presentant a partir d'aquest moment una ràpida disminució. Fins a 1962 al País Valencià s'observa un increment continuat, i a partir d'aquest moment disminueix. El comportament per a les Illes es caracteritza per un increment fins a 1935, aproximadament, i a partir d'aquest any la mortalitat s'estabilitza.

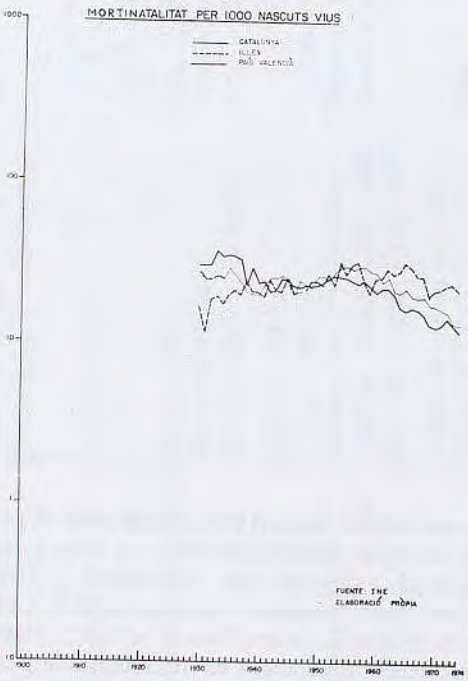

La mortalitat neonatal (gràfic 4), presenta un moviment ondulatori i una tendència estable fins a 1969, en que comença un ràpid fenomen decreixent, iniciat al Principat i més tard al País Valencià; poc marcat a les Illes.

Per últim, la mortalitat postneonatal (gràfic 5) i la d'1 a 4 anys (gràfic 6) es caracteritza per un descens ràpid des de començament del segle, més acusat a partir de 1940.

Al grup d'1 a 4 anys s'observa un començ d'estabilització més marcat a les Illes.

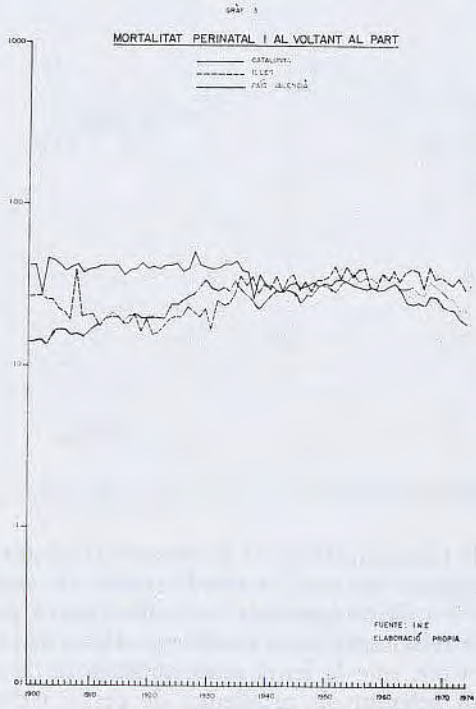

Discussió. — És evident que el comportament de la mortalitat infantil presenta una dinàmica diferent com a conseqüència de la sensibilitat dels agents agressors a les modificacions ambientals. És a dir, les profundes transformacions econòmiques i socials produïdes els darrers anys han estat la causa fonamental de la dinàmica regressiva de la patologia exògena de tipus infecciós i de malnutrició. La conseqüència més clara ha estat un canvi en el tipus de mortalitat predominant actualment, ja que hem passat d'un predomini exògen a un endògen lligat a problemes genètics i d'assistència materno-infantil.

La desaparició de la importància de l'acció infecciosa per tant, a conseqüència del trencament dels ecosistemes bacterians deguts als canvis ambientals, i a l'augment de la resistència de l'hoste per un millo-

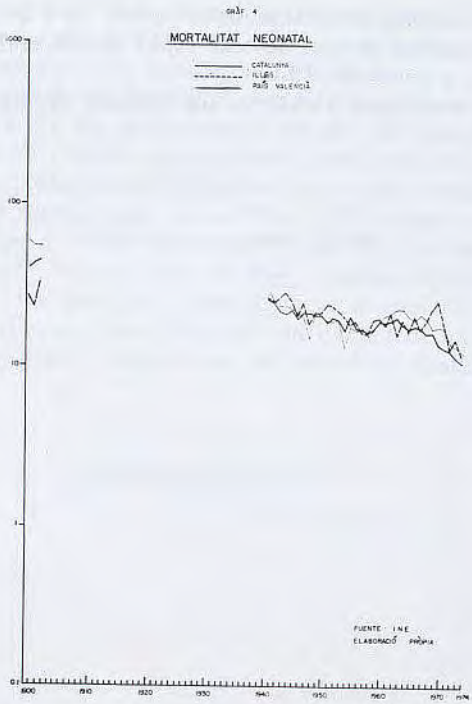

rament evident de l'estat nutritiu, de la immunitat adquirida i de certes tècniques terapèutiques tals com la rehidratació i els antibiòtics.

El retard de l'evolució observada en la disminució de la mortalitat neonatal pot estar relacionada amb problemes d'assistència al part fonamentalment. És a dir, que la lenta modernització de la xarxa hospitalària, especialment referent als problemes de gestió i de dedicació del personal, així com la utilització per part de la població de les maternitats, seria possiblement un dels factors que han influit en la caiguda d'aquest tipus de mortalitat.

CONCLUSIONS. — 1) S'observa una clara disminució de la mortalitat infantil.

2) La disminució ha estat molt acusada en la mortalitat postneonatal i d'1 a 4 anys, és a dir, la causada per l'agressió externa de tipus infecciós o carencial i per lo tant molt influenciada per les modificacions dels ecosistemes bacterians especialment.

3) La disminució ha estat més lenta a la mortalitat perinatal i neonatal, com a conseqüència del retard observat en el procés de modernització dels hospitals.

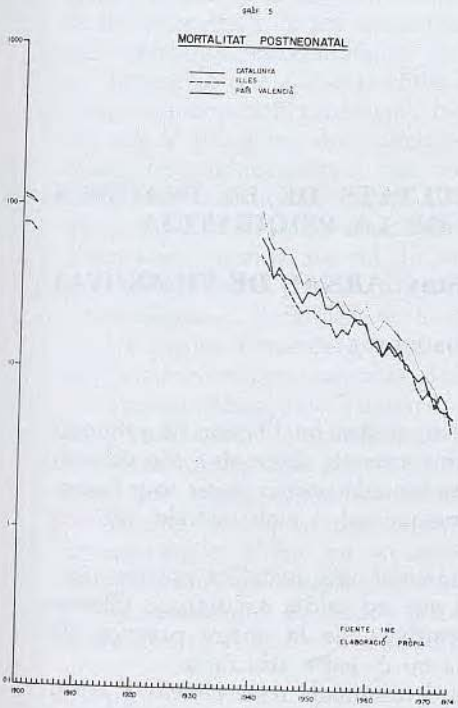

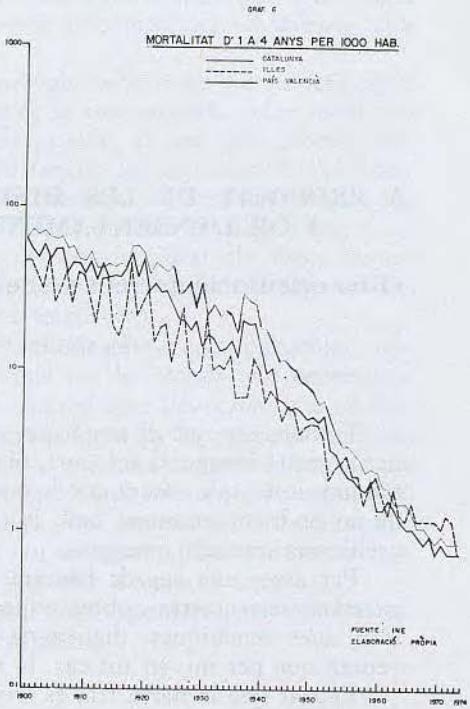

4) La causa d'aquesta disminució és molt complexa, intervenint no sols el tipus d'assistència mèdica i les tècniques terapèutiques, sinó també amb un fort caràcter dominant, l'estructura econòmica i social de les diferents terres catalanes.

BIBLIOGRAFIA

BAIRD, S.: Dugald. Perinatal mortality. *Lancet,* 1, 551, 1969.
BAIRD, S.: Dugald. And area maternity service. *Lancet,* 1, 515, 1969.
BUTLER, N., i cols.: *Perinatal problems,* 1969. Edimburg. Churchil Livinston.
INE: *Movimientos Naturales de la Población,* 1900 a 1974.
ARBELO CURBELO, A.: *Sanidad infantil en España,* Madrid, 1971. Dir. Gral. de Sanidad.